

kilencszáznegyven s a Hazám egy-egy verszaka. Az Utószó az első javított kiadásnak mondja a kezünkben levőt. A *hátrahagyott versek* közül joggal hagytak néhányat. De ezeket ugyanakkor lehetett volna gyarapítani Babitsnak a Tanácsköztársaság utolsó napjaiból való ismeretlen versével (L. Szabad Nép, 1956. VIII. 5.) Nem tud ez az összegyűjtött kötet a Jónás könyve elé írt négy soros mottóról sem, — ez egyébként már az 1942-es kiadásból kimaradt: „Maradjatok összesek Egy költőt eltemettem Most már más költő leszek És leszünk vele ketten.” Ebben Babits egyrészt az életében megjelent utolsó összesre célzott, másrészt: a Jónás könyve írója vallotta magáról az új költői attitűdöt. Így hát aki tudományosan akarja megközelíteni Babits költői életművét, annak változatlanul az összes művek Török Sophie sajtó alá rendezte első kötetét kell kézbe vennie.

Varga József

Zenetudományi tanulmányok. VII. köt. Bartók Béla megjelenése az európai zeneéletben (1914—1926). Liszt Ferenc hagyatéka. Szerkesztette: Szabolcsi Fencs és Bartha Dénes. Bp. 1959. Akadémiai K. 695 l.

A Zenetudományi Tanulmányok VII., hatalmas kötete az irodalomkutató számára is hasznos, egyes vonatkozásaiban pedig nélkülözhetetlen forrásmunka. A kötet kétharmadát Demény János közleménye foglalja el; ismeretes, hogy Demény módszeresen feldolgozza Bartók Béla pályáját, szinte napról napra követve útját, közölve a rávonatkozó irodalmat, kritikákat, leveleket stb. (Életrajzi dokumentációja előző részeit I. a zene-tud. Tan. II. és III. kötetekben). Szorgalmas munkája — amely nélkülözhetetlen alapja egy értékelő Bartók-életrajznak s pályaképnek — az irodalomtörténész számára is több tanul-ságot ad. Mindenekelőtt egy, még alaposabban kidolgozandó kérdéshez, Ady Endre és Bartók Béla viszonyához (I. pl. 15, 24, 25., 271 l. stb.), amelyről elsősorban elvi vonatkozásban azóta Bodnár György szólt az 1961. évi Liszt—Bartók-kongresszuson elhangzott előadásában. Igen sok és érdekes adat olvasható Demény cikkében Balázs Béláról; közleménye éppen *A kékszakállú herceg vára* időszakát dolgozza fel; s levelek, kritikák, támadások tükrében sok új vonással gazdagodik a Balázs-kép (amelynek részletes megrajzolásával ugyancsak adószak vagyunk). Megvilágító Demény néhány adata Bartók és a *Tett*, ill. *Ma* viszonyáról (pl. 166. l.: a Bartóknak dedikált első magyar versek stb. 60. l.), Juhász Gyula Bartók-verséről, olvasmányai Bartók irodalmi érdeklődéséről, olvasmányairól, véleményeiről stb. Demény közlései kötelességünkre is figyelmeztetnek: rend-

szereken meg kell vizsgálnunk már Bartók Béla és a magyar irodalom kapcsolatát.

A tanulmánykötet másik nagyobb tanulmánya Prahács Margité, *A Zeneművészeti Főiskola Liszt-hagyatéka*, közvetettebben kapcsolódik az irodalomtörténeti kutatáshoz. Részint azzal, hogy bizonyos fokig felidéri a főváros zenei köreinek atmoszféráját az 1870—80-as években; igen sok adatot, ismeretlen adalékot közölve Liszt barátairól, tanítványairól; id. Ábrányi Kornél működésének részletes ismertetésével pedig (469 skk.) a kor magyar zeneirodalma, zeneesztétikája, s a nemzeti zenéről vallott felfogása felől kapunk adatokat.

A kötet két kisebb közleménye közül Domokos Pál Péterében is több, elsősorban a verstörténeti kutatás számára fontos adata s szempontra lelünk. Egyik közleményében ugyanis egy XVII. század eleji szépeségi szerző, Spilenberger Márton hangjegyes „ódaí”-ról ír, amelyek a metrikus klasszikus sémák meghonosodására, a rájuk írt dallamokra vonatkozóan tanulmányok.

Szabolcsi Miklós

Anyanyelvi műveltségünk. A pécsi nyelv-művelő konferencia anyaga. Szerkesztette: Bencső Loránd. Bp. 1960. Akadémiai K. 349 l.

A kötet az 1959. október 2-án, 3-án és 4-én Pécsen rendezett nyelv-művelő konferenciáról számol be.

A konferencia első napján Lőrincze Lajos: *Nyelv-művelésünk helyzete és feladatai* címmel tartott előadást. A hozzászólók nem száltak vitába az előadóval, inkább kiegészítették, javaslataikkal megtoldották mondanivalóját. Ugyanilyen sikerrel járt Csűrös Zoltán: *Természettudományi nyelvünk helyzete és feladatai* című előadása is.

A második napon a résztvevők az anyanyelv iskolai tanításának kérdéseivel foglalkoztak. Nagy érdeklődéssel hallgatták meg Bencső József: *Az anyanyelvi műveltség és az iskola* c. előadását. Az előadó javasolta, hogy az általános és a középiskolai nyelvtanítást reformáljuk meg. Javaslatainak lényegét így foglalhatjuk össze: az általános iskola tanítsa meg a leíró nyelvet és a helyesírás legfontosabb szabályait, ezzel nyújtson segítséget a szóbeli és írásbeli kifejezőképesség fejlesztéséhez, gyakoroltassa az írásbeli dolgozatok legfontosabb fajtáit, rendszerezze az írásművek szerkesztésének és kidolgozásának elemeit. A középiskolában csak a leíró nyelvtani ismeretek kiegészítésére van szükség, a tananyag főrésze a *nyelv-művelés* legyen. Bencső előadása után széleskörű megbeszélésre került sor. A hozzászólók a javaslatokat elfogadták. A megbeszélés a közép

iskolai anyanyelvi oktatásnak új alapra helyezését, megreformálását eredményezte.

Irodalomtörténeti szempontból a harmadik nap megbeszélései a legérdekesebbek. Ezen a napon „Az irodalmi nyelv kérdései” kerültek sorra. Benkő Lóránd: *Irodalmi nyelvünk fejlődésének jobb vonásairól* c. előadásából kitűnik, hogy a nyelvészeket és az írókat (költőket) gyakran egymás mellett találjuk az anyanyelv műveléséért folytatott harcban, de olykor nézeteltérések választják el őket egymástól. Emeljük ki Benkő megszívlelendő sorait: (238) „Úgy hiszem, hogy ha bizonyos eredendő szemléletbeli ellentétek itt-ott még manapság is hatnak, és ha ezek olykor-olykor a két csoport egyikéből disszonáns hangokat is kicsiholnak, az eredményes nyelvi együttműködés dicsőséges múltja szellemében, valamint a nagy közös cél: irodalmi nyelvünk további fejlesztése érdekében ma is egymás mellé kell állaniuk, és összhangban, megértésben kell munkálkodniuk íróknak és nyelvészeknek. De ne felejtjük ki a sorból az irodalomtörténészeket sem, akik már helyzetüknél fogva is mintegy összekötő kapcsot alkotnak az írók és a nyelvészek között, s az együttes munka eredményességét nagymértékben fokozhatják.”

Mesterházi Lajos: *Mai irodalmi nyelvünk néhány problémájáról* tartott előadást. Szubjektív jellegű előadásában rámutatott arra, hogy a „funkcionális nyelv”, tehát a közlés legjobb eszköze felel meg az író eszményének. Olyan kifejezőeszköz, „ahol minden elemnek valamilyen szerepe van a mondanivaló szempontjából, és ennek a funkcionális nyelvnek a díszé egyrészt a maga belső sztatikai tartása, a tömörsége meg a ritmusa és a dallama.” (241.) Mesterházi fejtegetésének végén az író szempontjából világította meg a művészek és a tudósok együttműködésének jelentőségét, s ezzel Benkő szavaira is válaszolt.

A hozzászólások közül kiemelkedik Kolta Ferenc nyilatkozata. Kolta találó példákkal világít rá a mai ifjúsági irodalom egyes termékeinek nyelvi pongyolaságaira. Rámutat arra, hogy egyes ifjúsági regények kártékonyan hatnak a felnövő nemzedék stílusára. Joggal idézi Gorkijt: „Amikor a tiszta, szabatos, világosan kifejező nyelvért küzdünk, a kultúra fegyverért küzdünk. Minél élesebb a fegyver, minél pontosabban irányítják, annál győzelmesebb.”

A kötet végén a konferencia határozatait olvashatjuk. Örömmel látjuk, hogy mire a könyvet kiadták, a határozatok nagy része meg is valósult. Elkészült az általános iskolai új tantervi javaslat, a középiskolai nyelvtankönyv, s több iskolában megszervezték a kiejtési és szavalóversenyeket. Több határozat végrehajtása folyamatban van. Bízunk abban, hogy a nyelvészek és irodalom-

történészek együttműködésére vonatkozó határozat megvalósítására sem kell sokáig várnunk.

Lengyel Dénes

Az egri pedagógiai főiskola évkönyve. 5. köt. Szerkesztette: Bakos József. Eger (Hungaria), 1959. Pedagógiai Főiskola. 670 l.

A vastag kötetben pedagógiai és neveléstörténeti jellegű írások dominálnak, továbbá — a 40. évfordulónak megfelelően — az 1919-es évtárdiktatúrára vonatkozó cikkek; főként Heves megye történetének vonatkozásában. E két tendencia a kiadvány magyar irodalomtörténeti anyagában is érvényesül. Némedi Lajos értékes Bessenyei-kutatásait folytatva a nagy újító művelődéspolitikai nézeteiről ír. Vitatja az eddig hangoztatott nézeteket, melyek szerint Bessenyei, mint a felvilágosult abszolutizmus bűvkörében élő ember teljesen a Ratio Educationis híve volt, Némedi kimutatja, hogy Bessenyei sokkal haladőbb elveket vallott, mint a Ratio létrehozói, mert ő a tudományok anyanyelven való művelését és tanítását is kövvelte, valamint a felnőttek továbbképzését is a felvilágosodás szellemében. Filológiai érvekkel bizonyítja, hogy a Magyarság egy mondata közvetlenül utal Bessenyeinek protestáns hitfelel a Ratio miatti összekülönbözésére. — Friedrich Sándorné munkásfolklór adatokkal gazdagítja ismereteinket, olyan ismert nótákra, slágerekre írt politikai dalokat közöl, melyeket a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban és az intervenció háborúban részt vevő magyar internacionalisták költöttek és énekeltek — a hevesmegyei veterán, Kiss Lajos, volt komiszár emlékezése alapján. Chikán Zoltánné „Adalékok az alaktani elemek stíluskérdéséhez” c. dolgozata a költői nyelv ilyen vonatkozású kérdéseit is tárgyalja.

A Miscellanea-ban több érdekes adat-közlésre akadunk: Pataky László közli Vincze Géza Adyról szóló megemlékezéseit és az ő elbeszélésében Ady Endre édesanyja halálának történetét. Bakos József az 1854-ben rendezett sárospataki műkedvelő színelőadásokról ír és a „műkedvelő” szó jelentésének eredetéről. Szokodi József Móricz Zsigmondnak az 1919-es Tanácsköztársaság ideje alatt Heves megyében tett útjáról és tárgyalásairól közöl adatokat. Végül Bakos József már több kiadványban megkezdett magyar Comenius-bibliográfiáját egészíti ki. A magyar Comenius-irodalmat egyébként a kötetben Bakosnak egy fakszimilével gazdagon illusztrált cikke is bővíti: Az Orbis pictus és magyar szövege pedagógiai és nyelvészeti jelentősége. Az irodalomtörténeti vonatkozású képanyag: Ady egy levelezőlapjának hasonmása a csucsai Bon-